

СЪДЪРЖАНИЕ

СКАНДИНАВСКИТЕ ЛИТЕРАТУРИ В БЪЛГАРИЯ	
Минало, настояще, бъдеще – <i>Вера Ганчева</i>	5
ПРЕВОДИ НА ДАТСКИ АВТОРИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК	
Качествени и количествени показатели – <i>Надежда Михайлова</i>	10
Ханс Кристиан Андерсен – <i>Надежда Михайлова</i>	21
Сьорен Киркегор – <i>Жана Николова-Гълъбова</i>	31
Георг Брандес – <i>Жана Николова-Гълъбова</i>	39
Йенс Петер Якобсен – <i>Вера Ганчева</i>	43
Мартин Андерсен Нексъ – <i>Вера Ганчева</i>	47
Карен Бликсен – <i>Надежда Михайлова</i>	54
ИСЛАНДСКАТА ЛИТЕРАТУРА В БЪЛГАРИЯ	
Скромно начало с обещаващо продължение – <i>Вера Ганчева</i>	59
Исландски Еди и Саги – <i>Вера Ганчева</i>	61
Халдор Лакснес – <i>Вера Ганчева</i>	70
РЕЦЕПЦИЯ НА НОРВЕЖКАТА ЛИТЕРАТУРА, ПРЕВЕДЕНА НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК – <i>Антония Бучуковска</i>	73
Бьорнстярне Бьорнсон – <i>Антония Бучуковска</i>	81
Хенрик Ибсен – <i>Антония Бучуковска</i>	84
Кнут Хамсун – <i>Антония Бучуковска</i>	91
Сигрид Унсет – <i>Антония Бучуковска</i>	96
Ролф Якобсен – <i>Антония Бучуковска</i>	100
ШВЕДСКАТА ЛИТЕРАТУРА В БЪЛГАРИЯ	
Етапи и тенденции – <i>Вера Ганчева</i>	102
Аугуст Стриндберг – <i>Вера Ганчева</i>	110
Селма Лагерльоф – <i>Вера Ганчева</i>	118
Астрид Линдгрен – <i>Вера Ганчева</i>	125
Артур Лундквист – <i>Вера Ганчева</i>	130
Ингмар Бергман – <i>Вера Ганчева</i>	134
Тумас Транстрьомер – <i>Вера Ганчева</i>	137
ФИНЛАНДСКА ЛИТЕРАТУРА – <i>Георги Вълчев</i>	140
Калевала – <i>Георги Вълчев</i>	156
Алексис Киви – <i>Георги Вълчев</i>	162
Едит Сьодергран – <i>Вера Ганчева</i>	165
Ф. Е. Силанпя – <i>Георги Вълчев</i>	172
Мика Валтари – <i>Георги Вълчев</i>	175
Туве Янсон – <i>Пламен Петров</i>	179
Пааво Хаавико – <i>Георги Вълчев</i>	185

ЕСТОНСКА ЛИТЕРАТУРА – <i>Георги Вълчев</i>	188
Антон Хансен-Тамсааре – <i>Лилия Величкова</i>	196
Яан Крос – <i>Лилия Величкова</i>	200
Ен Ветемаа – <i>Лилия Величкова</i>	203
Мати Унт – <i>Лилия Величкова</i>	206
ЛИТОВСКА ЛИТЕРАТУРА – <i>Иван Троянски</i>	209
Едуардас Межелайтис – <i>Иван Троянски</i>	217
Юстинас Марцинкявичюс – <i>Раса Патаринска</i>	224
Витаутас Бубнис – <i>Раса Патаринска</i>	230
Йонас Авижюс – <i>Анастасия Цонева</i>	234
ЛАТВИЙСКА ЛИТЕРАТУРА – <i>Албена Методиева</i>	240
Вилис Лацис – <i>Ваня Бояджиева</i>	248
Зигмунд Скуин – <i>Ваня Бояджиева</i>	254
СКАНДИНАВСКИ И ПРИБАЛТИЙСКИ ПИСАТЕЛИ, ПРЕВЕЖДАНИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК	258
ПРЕВОДАЧИ НА СКАНДИНАВСКИ И ПРИБАЛТИЙСКИ ЛИТЕРАТУРИ В БЪЛГАРИЯ	262
СЪСТАВИТЕЛИ НА СБОРНИЦИ, РЕДАКТОРИ И КРИТИЦИ НА ПРЕВЕДЕНИ В БЪЛГАРИЯ СКАНДИНАВСКИ И ПРИБАЛТИЙСКИ ПИСАТЕЛИ	268

СКАНДИНАВСКИТЕ ЛИТЕРАТУРИ В БЪЛГАРИЯ

МИНАЛО, НАСТОЯЩЕ, БЪДЕЩЕ

И най-беглият поглед върху библиографията на скандинавските автори, издадени в България от края на XIX век до наши дни, ще ни убеди, че в голямата си част най-известните измежду тях са познати на българския читател. Интересът към литературите на Севера е отдавнашен и споделен впрочем с любопитството към народите на страните там, към тяхната природа и душевност, изпитвано открай време и другаде в Европа, а и в света. Всъщност у нас те навлизат с културния подем, характеризиращ действителността в България след освобождението от турско робство и като доказателство за явната осведоменост на най-добрите и инициативни представители на нашата интелигенция относно събитията и явленията както в националните литератури на големи страни като Русия, Германия, Франция, Англия, така и в преводната книжнина там. Андерсен, Бьорнсон, Стриндберг, Ибсен, Лагерльоф, Якобсен, Банг, Микаелис, Унсет – това са най-често срещаните имена на големи творци от Севера, представени с вдъхновение и със систематичност, очевидно породена и от широкия интерес в страната ни към тях и ареала. За отбелязване е, че доста от техните произведения се превеждат отново и отново след първото им представяне (разбира се, много рядко, ако изобщо има такива случаи, от оригиналния език), което доказва реалността на желанието да бъдат „въведени“ в нашата култура, да я обагрят и обогатят с особеното светоусещане и атмосфера, с прецизността на стила и изтънчения психологизъм, отличаващ скандинавските литератури още от самото им общо начало – както изтъква техният голям и проникновен познавач, френският изследовател и преводач Режи Боайе, още от викингските кораби и знаменитите дървени църкви в Норвегия, уменията на майсторите на Севера личи и в изключително сложната по форма поезия на скаулдите¹, истински феномен в европейското стихотворчество, и в безупречната композиция на пространните староисландски саги, сякаш грандиозни гоблени, изтъкани с думи, в забележителната драматургична техника на един Ибсен, да речем, отселяваща и задълбочаваща сериозната проблематика в неговите драми, в само привидната стихийност у Стриндберг, чийто език продължава да учудва с удивителната си точност и съвременност, в ювелирното изящество на поезията на Съдергран или Екельоф, в методичната организация на епически разгърнатия материал, характеризираща романите на

¹ Така се произнася думата, употребявана у нас като „скалд“ и обозначаваща „поет“, макар в Исландия значението ѝ да е по-широко и да обхваща преди всичко професионалната готовност и талант да постигнеш съвършенство. – Б. а.

Вилхелм Муберг...² Примерите могат да обхванат още немалко имена и творчески „комплекс“, но и тези, приведени тук, внушават представата за нелеки задачи пред преводачите, поставили си за цел да лансират и популяризират тези литератури, за които е отличителна и странната мелодика на езиците, на които са създавани, както и приглушената емоционалност, съдържаността, противоречата на всякаква патетика, почти задължителното отсъствие на многобагрен лексика и лапидарността на изказа, пределно стегнат, направо суховат, произтичаща на първо място от епико-едическия стил на старата скандинавска словесност, сугестивна и драматична с инак простичките си послания и с тънкия усет за естетическа мярка. Сладкодумни разказвачи по ген, писателите от Скандинавския север винаги са упражнявали неповторимо очарование върху читателската публика у нас, а преводите на творбите им на български от самото начало носят белега на една *литературност*, доказваща желанието на техните тълкуватели и издатели да ги наложат и у нас с характерните им достойнства.

Представянето на скандинавските литератури в България можем не толкова условно да разделим на три етапа. Първият би обхванал съвсем естествено периода от края на XIX в. до средата на 40-те години на XX-и, истинска епоха на кипещ на нашата култура, на нейното широко отваряне към световната. Разбира се, този период има и подпериоди – според мен два, а именно десетилетията до Първата световна война от една страна и тези между двете световни войни от друга, като през втория личи категоричното преодоляване на дилетантството и културтрегерската прибързаност „да се навакса“, задълбоченото вникване в културформиращите процеси на континента, в САЩ и другаде, стремежът да се организира издателската продукция, да се поднася в добре обмислени и професионално изпитани поредици, да се прави достойно на възможно най-широка публика, прониквайки и в отдалечени кътчета на страната ни. От литературите на Скандинавския север тогава най-широко и мащабно е представена датската, последвана почти непосредствено от норвежката (всъщност в количествено и в качествено отношение българското битие на Хенрик Ибсен и Кнут Хамсун вероятно оспорва едно такова подреждане), а от шведските автори рекорда държи Селма Лагерльоф, макар че Аугуст Стриндберг е представен у нас преди нея, още от 1912 г., когато „Чудното пътуване на Нилс Холгерсон с дивите гъски“³ налага името и огромната дарба на една от най-ярките представителки на световната литература, лауреатка на Нобелова награда и романистка с излъчването едновременно на любима и авторитетна учителка, както и на забележителен творец. Един от интересните моменти в рецепцията на крупни скандинавски автори тук е двуборството между Ибсен и Стриндберг, реалност и в биографиите на двамата, и в една твърде продължила ситуация в нашия културен живот. Тук Стриндберг от самото начало е бил засенчван от Ибсен, в истинския смисъл на понятието фаворит на българския театър от самото начало на века: солиден, необоримо авторитетен и „софоклев“, класик и по външност, пък и достатъчно въздействащ с образите и животрептящите въпроси, повдигани в

² Виж „Revue de literature comparée“, Paris 1988. P. 140-141. – Б. а.

³ Заглавията на произведенията се дават в статията според начина, по който са били преведени в различни години. – Б. а.

неговите драми, психологически богати и социално подплатени, за да даде шанс на забележителни изяви на сцената и за паметни вълнения в салона. Известно е отрицанието, с което нашият класик Иван Вазов буквално се нахвърля срещу постановката на „Мъртвешки танц“ от Стриндберг, осъществена през 1920 г. в Народния театър от Гео Милев – и преводач на драмата от немски. И въпреки че днес, когато тъкмо „неудобният“ Стриндберг е необходим на нашия театър и на културата ни изобщо след социокултурния поврат, настъпил през 1989 г. в съответствие с потребността от катарзно пречистване на душите, от детайлно обследване на човешката психика, за да се разчисти тя от баласта, натрупан в близкото минало, не по-радушно бе посрещнат и повторният опит за представяне тук на същата пиеса през 1991-ва пак на сцената на Народния театър... Но така или иначе и Аугуст Стриндберг ни става все по-познат, ако не по-близък, поне засега.

Без конкурент от ареала е обаче Кнут Хамсун, един от най-обичаните и преведени скандинавски писатели в България. На конференцията, посветена на рецепцията на неговите произведения у нас, организирана от специалност „Скандинавистика“ в Софийския университет „Свети Климент Охридски“ през м. май 2001, бяха изнесени извънредно интересни факти относно въвеждането и влиянието на този знаменит норвежец в българската литература, които предстои да се отпечатат и в отделна книга, както впрочем и тези за присъствието на датската литература в нашата култура, изразено не само от великия Андерсен, но и от немалко други негови съотечественици, днес повече или по-малко непознати на съвременния читател тук⁴. Но ако произведения на Хамсун излизат (след продължителна възбрана заради направената от него трагична грешка в периода на Втората световна война, когато той застана на страната на фашистка Германия срещу собствения си народ) и в нови преводи, при това от оригинал, които отразяват и съответен стадий в развитието на българската преводаческа школа, приказките на Андерсен се тиражират във все същите познати до втръсване интерпретации, инак направени умно и талантливо главно от Светослав Минков, но преди десетилетия и не от оригинал. Тези преводи вече би трябвало да се заменят или конкурират с нови, от датски и такъв опит бе всъщност реализиран от издателство „Български художник“, ала преводачът, българин, живеещ от години в Дания, съвсем явно не е на равнището на отговорната и много важна задача.

От гледна точка на напредъка в представянето на скандинавски автори у нас годините от 9 септември 1944 г. до наши дни, т.е. вторият и третият етап, можем да разделим на съответни подпериоди: до 1970, от 1970 до края на 80-те години и оттам към новото хилядолетие. Първият подпериод се вписва в рамките на една извънредно напрегната и динамична действителност, която отприщи редица значими за страната и за нацията процеси, не на последно място и в културния живот. Една от най-важните цели, които си поставиха творците, бе да допринесат дейно и на подобаващо ниво за бързо издигане на духовния ръст на

⁴ През м. октомври 2000 г. пак по инициатива на специалност „Скандинавистика“ в Софийския университет се състоя научна конференция на тема „Датската литература в България – един век очарование“, в която участваха и датски изследователи и творци. Излезе и едноименна книга с материалите от този форум. С. 2002 г. – Б. а.

най-широки среди от населението, за *предизвикване* на културни потребности, не само за удовлетворяването им у тези с образование и формиран естетически вкус. Разрасна се количеството на заглавия от чуждите литератури, представяни със значими, етапни произведения, все по-често, но не винаги, превеждани от оригинал. Постепенно се преодоля, не без остатък обаче, и презастраховането чрез готови предговори и коментари, преведени от руски, с рецензии, предварително отбиващи евентуалните атаки срещу издателя и преводача за „ниска идеологическа бдителност“ или за „прокарване на буржоазно влияние“. Появиха се нови, квалифицирани преводачи от скандинавски езици, макар и не достатъчно на брой от гледна точка на традиционния и нарастващ интерес към литературите от този ареал, а и на готовността на издателствата в България да откликнат, да го засищат и подхранват. През 80-те години явно личи стремежът за приобщаване към световните критерии и издателски инициативи, следи се внимателно какво превежда светът от литературите на Скандинавския север, създават се интересни поредици, в които по правило фигурират техни представители. Десетилетие по-късно започна мащабното и впечатляващо представяне на Сърен Киркегор, предизвестено от големия успех на „Дневник на прелъстителя“ („Народна култура“, 1987), дело на философа Исак Паси и на преводача Стефан Начев. Вече може да се говори и за *българска скандинавистика*, особено след учредяването на такава специалност в Софийския университет „Свети Климент Охридски“, за запълване, макар и фрагментарно, спорадично на „бели петна“ в инак пъстрите и богати издателски програми като през този подпериод особено интензивно развитие получава шведският клон от нея и преводачите, които го представляват, по едно или друго стечение на обстоятелствата са и до днес неговото пулсиращо ядро.

Понастоящем става съвсем ясно, че усилията за изготвяне на програми за представяне на духовното наследство на народите от различни краища на света изобщо и на тези на Скандинавския север по-конкретно, не са отишли напразно: сигурно няма да мине много време и тяхното постепенно реализиране отново ще започне защото деидеологизацията на културата, освобождаването ѝ от всякакви принуди, разкрепостеността на критици и преводачи са несъмнено благоприятни предпоставки за тяхната резултатност, а амбицията на млади преводачи, възпитаници на тази специалност, някои от които вече имена в преводната литература, ще я гарантира. Книжният пазар у нас обаче, задръстен от планини от съмнителни и ефимерни „бестселъри“, все още не проявява нужната отзивчивост към крупни писатели от ареала, непознати на читателската ни публика, или към книги по психология, индивидуална и колективна организация на живота, ролята и мястото на жената в обществото, а също и спрямо големи писатели от по ново време, засега неизвестни у нас като Таръей Весос (Норвегия), Йоханес В. Йенсен (Дания), Торбергур Тордарсон (Исландия), Пер Лагерквист или Гунар Екельоф (Швеция)... Скандинавската литературна класика също не е застъпена в необходимата степен и изоставането ни тук в сравнение с други страни, включително и на Балканите, хвърля сянка върху инак активната, макар и лишена от целенасоченост както в близкото минало, работа на вече немалко специалисти и творци, но то е преодолимо. Поне засега.

БИБЛИОГРАФИЯ*

Полунощно слънце. 10 разказвачи от Север. [Сб. разкази]. С предговор от Вера Ганчева. Прев. от дат., норв., швед. Л. Дикова. София. Нар. култура, 1981. Други прев.: А. Атанасова, М. Донева, Г. Виячев, А. Приматарова-Милчева, А. Дряновска, В. Ганчева.

Северни приказки. Преразк. Николай Иванов Райнов. София. Ст. Атанасов, 1933.

Съвременна скандинавска поезия. С предговор от Богдана Зидарова. Сборник. Прев. Б. Зидарова и др. София. Нар. култура, 1971. Други прев.: Н. Стефанова, В. Хинкова, Цв. Стоянов, Н. Кехлибарева, Т. Ганчева, Й. Милев, Кр. Станишев, Л. Исаева, Е. Багряна, Г. Мицков, Т. Джебарова.

Северни морски новели. Дания. Исландия. Норвегия. Финландия. Швеция. Антология. Варна. Г. Бакалов, 1978. Прев.: Ст. Икономов, Т. Джебарова, Д. Илинова, Е. Доросиева, Бл. Благоев, Е. Кисимова, Хрисулка Юлинен.

Атлантида. Сирените от Малстром. Сканд. приказки. [София]. Ж. Маринов, [1940].

Лястовичката от Египет. Сканд. приказка. Прев. от фр. Северина. София. Хемус, 1927. Истинското име на прев. Ружа Драганова Тенева.

Лястовичката от Египет. Сканд. приказка. Прев. от фр. Северина. – [2. изд. ?]. София. Хемус, 1936. Истинското име на прев. Ружа Драганова Тенева.

Лястовичката, която се връща от Египет. Сканд. приказка. Прев. от фр. Р. Драганова Тенева. София. Хемус, [1919]. Пълното име на прев. Ружа Драганова Тенева.

Митове и легенди на скандинавските народи. Подб. и преразк. Христо Грънчаров. София. Унив. изд. Св. Климент Охридски, 1992.

Отвъд сините планини. Вълшебни приказки от сканд. страни. Прев. [от рус.] Валентин Корнилев, Йо Данаилов. София. Кралица МАБ, 1995.

От страната на белите лилии. Антология от сев. поети. Плевен, [1921].

Скандинавска митология. Адапт. Юлия Светланова. София. Литера Прима, 1995.

Скандинавски приказки. Прев. от швед. Свежа Дачева. София. Пан, 2001

ЛИТЕРАТУРА

В. Ганчева. От Амлет и Егил до Мортен и Салка Валка – скандинавските литератури, развитие и проблеми. В сп. ЛИК, бр. 39 от 1970.

В. Ганчева. Природата като стил и критерий. В книгата ѝ „Телескоп, път и две сиамски котки“. „Народна младеж“, София 1984. Стр. 41-44.

В. Ганчева. Самотата като възглед и мотив у писателите на Скандинавия, осъществили „пробива на модерното“, сп. „Литературна мисъл“, бр. 1 от 2002 г. Стр. 53-82.

Вера Ганчева

* Забележка: тук и по-нататък библиографията в областта на преводите от отделни скандинавски автори е изготвена въз основа на данни, събрани и предоставени от НБ „Св. св. Кирил и Методий“. – Б.а.